

BEVEZETŐ A MAGYAR SZINKRON VILÁGÁBA

A szinkronipar összetett iparág, amelyben a gazdasági törvényszerűségek mellett a kulturális szempontoknak, a magyar nyelv védelmének, továbbá a szerzői (előadóművészi) jog sajátosságainak egyszerre kell érvényesülnie. A szinkronipar akkor hoz hasznot a köz számára, ha a piac meghatározó szereplőinek – közöttük hatalmas tőke- és lobbierővel rendelkező multinacionális filmgyártó vállalatok, közel milliárd forintos árbevétellel rendelkező hazai szinkronstúdiók, illetve a hazai színészek és dramaturgok megélhetésért küzdő kisvállalkozásai – eltérő szempontjai összehangolásra kerülnek a kulturális javakat fogyasztók érdekeivel, illetve a nemzeti kultúra megőrzésének távlatos céljaival.

Szinkronszakmák önálló elismerése

A szinkroniparban Magyarországon ezernél is több kisvállalkozó dolgozik: szinkronszínészek, szinkronrendezők, szinkron dramaturg-fordítók, szinkronhangmérnökök, szinkronvágók, szinkron gyártásvezetők. Az említett foglalkozások komoly szaktudást igényelnek, nagyon magas hozzáadott értékkel bírnak, azonban közösek abban, hogy jelenleg **ezek a szakmák hivatalosan nem minősülnek szakmáknak**. Nincs szakmai besorolásuk, nincsen, vagy töredékes az oktatásuk, sem felsőfokú, sem középfokú iskolarendszerű képzésük, de még OKJ képzésük sincs, nem vonatkozik rájuk szakmai előírás, semmilyen minőségbiztosítási rendszer. Ez súlyos probléma, mert azon túl, hogy ezekhez a szakmákhoz különleges, kiemelt és sokféle kompetenciára van szükség, a szinkronizálást végzők munkájának végeredménye: a magyar nyelvre szinkronizált filmek, dokumentumfilmek, animációs filmek, hírműsorok, riportok, reklámok, stb. a lakosság egészét érintik valamilyen mértékben és formában. A gyerekektől az idősekig. **A szinkronizált audiovizuális tartalom szakmai és nyelvi minősége tehát közérdek, Magyarországon szinkronizált tartalom nélkül a művelődés alkotmányos alapjoga, a nemzetközi szerződésben vállalt kulturális sokszínűség védelme nem valósítható meg, a magyar nyelv Alaptörvényben vállalt védelme pedig nem biztosítható.**

A magyar szinkron manapság tapasztalható rendkívül szélsőséges minőségének az az oka, hogy a szinkroniparban tevékenykedő szinkronstúdiók a piaci versenyben - a velük szemben gazdasági erőfölényben levő globális piacon mozgó nemzetközi megrendelők nyomására - egyre alacsonyabb árakon és egyre gyorsabban kénytelenek a munkákat elvállalni, kényszerhelyzetbe hozva az „alvállalkozókat” (színészeket, rendezőket, dramaturgokat, hangmérnököket, stb.), akik, vagy elvállalják nyomott áron, „lehetetlen” feltételek mellett a munkát, vagy a stúdió „behoz az utcáról valakit, aki olcsó, de megcsinálja bárhogy”, mert a szakmai tudást, a köz érdekét szolgáló kulturális tartalmat nem védi semmi.

Emiatt sok esetben az eredmény: silány fordítások, hanyag rendezés (vagy nincs is rendező), rossz színészi játék és beszéd, hajszott munkavégzés, nivótlan hangminőség, rengeteg nyelvi, képi és hanghi hiba. Mindez különösen fájó a gyermekeknek szóló szinkronizált tartalmak

esetében. **Ahogy a kultúrára általában, úgy a szinkroniparra is igaz, hogy állami részvétel nélkül nem várható el magas kulturális érték teremtése. A silány minőségben elkészített szinkronizált audiovizuális tartalmak azonban közérdeket sértenek, mivel a kulturális fogyasztás mind nagyobb részét az eredetileg idegen nyelven készített audiovizuális alkotások élvezete teszi ki.**

Véleményünk szerint égető szükség van ezért a magyar szinkronban tevékenykedő szakmák hivatalos szakmaként való elismerésére, védelmére és képzésére, amely hosszútávon biztosítja a magas minőségű, így hosszútávon is jövedelmező munkák készítését, továbbá a szakmai minőségbiztosítási rendszer alapjainak kidolgozását. (Ennek érdekében a Szídosz-Szinkron Alapszervezete többször is tárgyalt a Magyar Nyelvstratégiai Intézettel. Dr. Eőry Vilma akadémikusnak alaposan beszámoltunk a problémákról.)

A magyarországi szinkronszínészek és a szinkroniparban dolgozó egyéb szakemberek (szinkronrendezők, fordító-dramaturgok, hangmérnök-vágók, gyártásvezetők) gazdasági helyzete

A szinkronszínészek és a szinkroniparban dolgozó egyéb szakemberek – továbbiakban összefoglaló néven **szinkronosok**, a külföldi filmek szinkronizálásakor megbízási, vállalkozási típusú szerződéses jogviszonyban dolgoznak az egyes szinkronstúdiókkal.

Mára súlyos helyzet alakult ki a szinkronosok szinkronstúdiókkal fennálló szerződéses kapcsolatában.

A legnagyobb problémák a következők:

- A szinkronosok díjazása nominálértékben az 1990-es évek elején alkalmazott díjak szintjét alig éri el. **Reálértékben** ez azt jelenti, hogy **mintegy tizedrészét kapják munkájuk díjazásaként** – az összes szakág és a szinkronszínészek -, **mint 25 éve**. A díjazás a környező, közép-, keleteurópai országokhoz képest is messze aránytalanul alacsony, a lengyelországi szinkronizálási díjak mintegy tizenötöd része, ami a két piac méretét, illetve arányait figyelembe véve azt jelenti, hogy a magyarországi szinkronszínészek arányosan egyötödrész akkora díjazásban részesülnek ugyanazon munkáért (ugyanazon külföldi filmszerep szinkronizálásáért), mint lengyelországi kollégáik.
- A hazai szinkronosok munkakörülményei, a túlmunka-, illetve gyakran éjszakai munkavégzés, a pihenőidő és a megfelelő felkészülési idő hiánya, ami miatt megállás nélkül, rohamtempóban, gyakran próba nélkül kell, mintegy élesben felvenni a szinkront, súlyosan és aránytalanul leterheli a színészeket és a szakembereket.
- A rossz munkakörülmények és a televíziós filmcsatornák számának jelentős emelkedése miatt megnőtt munkateher mára már súlyosan veszélyezteti a magyar nyelvű szinkronfelvételek minőségét, ez pedig a nemzetközi összehasonlításban is jelentős időt televízió előtt töltő magyar népesség – különösen a fiatal korosztály – nyelvi nevelése, kulturálódása szempontjából hordoz jelentős kockázatot.

A Színházi Dolgozók Szakszervezete Szinkron Alapszervezetének rendelkezésére álló információi szerint a probléma gyökere, hogy a magyarországi filmforgalmazóknál az európai átlagos forgalmazói jutalékhoz és főként az észak-amerikai jutalékszinthez képest a **külföldi filmek magyarországi forgalmazási bevételeiből sokkal alacsonyabb hányad marad.**

Ez a helyzet több szempontból is indokolatlanul hátrányosan érinti a magyar gazdaságot:

1, a szinkronszínészek és más szinkronipari dolgozók **aránytalanul alacsony jövedelemhez jutnak, különösen az általuk teljesített minőségi munka értékéhez képest;**

2, a film forgalmazásban, illetve felhasználásban résztvevő magyarországi vállalkozások nemzetközi átlagnál alacsonyabb bevételei miatt alacsonyabb jövedelem, és ezáltal alacsonyabb adóbevétel marad Magyarországon. Ez a helyzet a magyar filmipar szempontjából különösen annak fényében elfogadhatatlan, hogy a magyar állam többoldalú és kiemelkedően magas adókedvezményeket biztosít a külföldi filmek magyarországi gyártásához, míg a külföldi filmek magyarországi forgalmazásából a nemzetgazdaság nem realizál megfelelő előnyöket. Ráadásul a digitális technológiák következtében exponenciális sebességgel változik a televíziózás: egyre gyorsuló ütemben tér át az internetes, online, vagy streaming szolgáltatások területére, (Pl. NETFLIX), ami azt jelenti, hogy nagyságrendekkel nő a külföldi filmek magyarországi forgalmazásának mennyisége. Ez nagyban érinti a szinkronipart, ebből fakadóan szerzői (előadóművészi) jogi következményei is vannak.

Ezért feltétlenül indokoltnak tartjuk, hogy állami, jogalkotási, illetve közigazgatási eszközökkel rendezésre kerüljenek a szinkronszínészek, illetve más szinkronipari dolgozók díjazási és egyéb munkafeltételei. A Szinkron Alapszervezet álláspontja szerint a korrekcióhoz szükséges többlet pénzügyi forrásokat pedig javasolt, hogy a külföldi filmstúdiók, illetve forgalmazók biztosítsák az érintett magyar vállalkozások számára oly módon, hogy magasabb forgalmazói jutalékhányadot engednek a magyar forgalmazó vállalatoknak a külföldi filmjeik magyarországi bevételeiből.

(A Szinkron Alapszervezet megbízásából, a szinkronipart elemző részletes, 34 oldalas jogi szakvélemény egy külön dokumentumban olvasható.)

Törvényi garancia a szinkronizált médiatartalmak elérésére

A filmek szinkronizálásának kontra feliratozásának kérdése időről időre terítékre kerül. Gyakran elhangzik az a vélemény különféle fórumokon: ha nem lenne magyar szinkron, akkor az emberek jobban beszélnének idegen nyelveken. Ez igaz, de csak abban az esetben, ha soha nem is lett volna szinkron. Tehát, ha kulturális örökségünk az eredeti nyelveken vetített filmek lettek volna.

A Szinkron Alapszervezet kiemelten fontosnak tartja, hogy Magyarországon lehetőleg mindenki beszéljen legalább egy idegen nyelvet, ugyanakkor a nemzetközi tapasztalatok alapján nincs közvetlen összefüggés a szinkronizálás és a lakosság nyelvtudása között. Például Németországban, Svájcban, vagy Belgiumban sokan beszélnek idegen nyelveken, holott ezekben az országokban tradicionálisan szinkronizálnak. Skandináviában nem szinkronizálnak, viszont a televíziós tartalmak túlnyomó többsége hazai gyártású, tehát

svédül vagy dánul beszélnek a filmekben, mégis sokan beszélnek angolul. Viszont a világ filmművészete nem csak angol, német vagy francia nyelvű filmekből áll.

A feliratos filmek térnyerése nagyban veszélyezteti a globális piaci viszonyok között működő magyar szinkronipart, amely amúgy is évtizedek óta húzóó súlyos problémákkal küzd. *(Részletesen a jogi szakvéleményben.)* A filmforgalmazók örömmel és könnyedén szabadulnának meg a plusz költséget jelentő szinkrontól, amelyre többnyire kizárólag gazdasági szempontból, versenyképességi tényezőként tekintenek, figyelmen kívül hagyva annak kulturális jelentőségét.

A magyar szinkron azonban több, mint egyszerű gazdasági kérdés, a magyar kultúra része több mint nyolcvan éve, egyidős a magyar televíziózás történetével. Tehát kulturális örökségünk, hasonlóan sok más európai országhoz, ahol szintén szinkronizálnak. (Németország, Franciaország, Olaszország, Svájc, Spanyolország, Csehország, Belgium, és még sorolhatnánk.)

Kiemelendő, hogy a lakosság nagy része - a határokon túl is – szinte kizárólag a szinkronizált filmekben keresztül találkozik dramatizált szöveggel, stilizált beszéddel, sok esetben ez a kulturális fogyasztás egyetlen forrása. Másként: szinkronizált filmek nélkül a világrepertoár, a külföldön létrehozott kulturális értékek teljesen elérhetetlenné válnak a magyar társadalom túlnyomó része számára. Ezért is fontos a szinkronhoz megírt és beszélt nyelvi minőség. Ahogy szinkron nélkül nincsen kulturális fogyasztás, úgy szinkronizált tartalom nélkül nem életképes a televíziózás, életképes televíziózás nélkül pedig nem életképes a műsorterjesztés iparága sem (a KSH adatai szerint a 4,1 millió hazai háztartásból 3,5 millió háztartás veszi igénybe a műsorterjesztők szolgáltatásait).

Minden olyan gondolat, cselekedet, amely arra irányul, - kulturális téren -, hogy a magyar nyelv használatát bármilyen formában korlátozza, vagy megszüntesse – véleményem szerint erodálja a magyar nemzetet. Bűn lenne megszüntetni a magyar szinkront, felmérhetetlen kulturális veszteség.

Fontos megérteni: nem attól fognak idegen nyelvet beszélni, ha nincs szinkron! Az eredeti nyelven vetített filmek csupán segítenek a nyelvtanulásban, kiegészítik azt. Tehát a szinkronnal vetített filmek is értékesek, hasznosak és jók és az eredeti nyelven vetített filmek is hasznosak, értékesek és jók. Mindkettő más-más szempontból. **Mindkettőnek más a célja és a haszna. Mindkettő szükséges és fontos, tehát mindkettőt kell alkalmazni.**

A mai digitális technika világában azonban egyáltalán nem kell, sőt nem szabad kizárólagossá tenni egyik megközelítést (szinkron vagy felirat) sem. A digitális műsorterjesztés keretei között már ma is egyetlen kattintással eldöntheti mindenki, - előbb-utóbb bárki, - hogy milyen módon szeretne filmet nézni. (A KSH adatai szerint az összes kábeles előfizetés közel 80%-a az említett digitális körbe tartozik) **Tehát a válasz nem ez vagy az, hanem is-is. Egy ilyen különleges, de elszigetelt anyanyelvű ország nem is dönthet másként, ha meg akarja őrizni nyelvi identitását és ugyanakkor nyitni szeretne a világ felé, növelve versenyképességét. Nem billenhet a mérleg nyelve egyik javára és a másik kárára.** Ennek megvalósításához azonban kormányzati, politikai, törvénykezési akarat és szándék szükséges. Ha a kizárólag üzleti szempontok alapján működő médiacégek törvényesen szabad kezet kapnának a (sokkal olcsóbban elkészíthető) feliratozásra, akkor semmi sem

szabna gátat annak, hogy rövid idő alatt megszűnjön a szinkronizálás. Bármennyire tiltakozna a lakosság, akkor is megszűnne és lassan majd megszoknánk, hogy csak felirat van. **A megoldás az, hogy a törvénynek egyszerre kell elérhetővé tennie a médiatartalmakat azok eredeti nyelvén (esetleg felirattal), és garantálnia kell a szinkronizált tartalomhoz való hozzáférést. Így a médiapiaci szereplők kénytelenek mindkét feltételnek megfelelni,** nem csupán a számukra üzletileg kedvezőbb megoldást választani. Ezzel pontot is tehetnénk a szinkron kontra felirat dilemma végére. Magyarország egy olyan ország, ahol mindkettő érvényesül: mert fontos az anyanyelv, ugyanakkor fontos a nyelvgyakorlás is. Nem mellesleg, a magyar nyelv magas szintű védelme a szinkronipar szereplői és családjaik számára megélhetést, vállalkozási lehetőséget, az állam számára pedig adóbevételeket biztosít.

Nyilatkozat

A Szinkron Alapszervezet legfontosabb célkitűzései közé tartozik, hogy a magyar szinkron kulturális örökségét megőrizze, a szinkronizálás minőségét és színvonalát emelje, tekintettel a közérdekre. A kulturális tartalmakhoz való hozzáférésben érvényesülnie kell az esélyegyenlőség elvének, így törvényi garanciát szükséges alkotni a szinkronizált tartalmak elérhetőségére. Egy ilyen intézkedés egyben a magyar nyelv védelmét is szolgálná. A Szidosz - Szinkron Alapszervezet támogatja az eredeti nyelven, felirattal hozzáférhető filmes tartalmak megjelenésének növekedését, de garanciát kér a szinkronizált tartalomhoz való hozzáférésre.

A szinkronizált tartalomhoz való hozzáférés törvényi garanciája megvédené a magyar szinkron kulturális értékeit, örökségét, hosszútávon segítené a magyar nyelv védelmét a médiában, esélyegyenlőséget biztosítana a határokon túli magyarok nyelvi identitásának megőrzésében, a fogyatékkal élő honfitársainknak az audiovizuális tartalmak hozzáféréseben, és nem utolsósorban megvédené a szinkroniparban dolgozó vállalkozások és munkavállalók munkahelyeit.